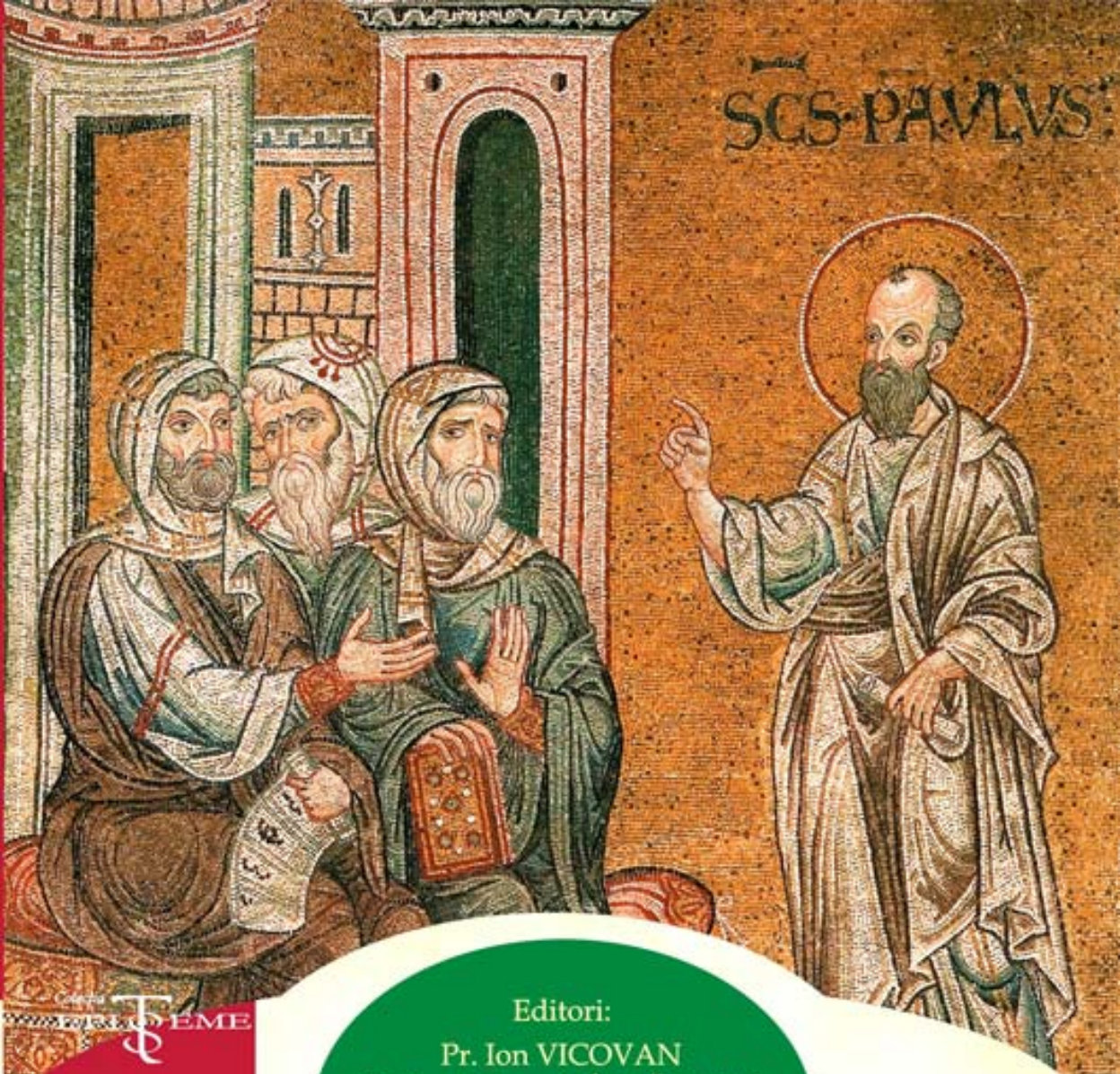

TEME

25

Editori:

Pr. Ion VICOVAN

Pr. Paul-Cezar HÂRLĂOANU

Pr. Emilian-Iustinian ROMAN

**TEOLOGIE ȘI PEDAGOGIE.
IDENTITATE SPECIFICĂ ȘI
RESPONSABILITATE COMUNĂ
ÎN ACTUL EDUCAȚIEI**

doxologia

Editori

Pr. Ion Vicovan

Pr. Paul-Cezar Hârlăoanu

Pr. Emilian-Iustinian Roman

**TEOLOGIE ȘI PEDAGOGIE. IDENTITATE
SPECIFICĂ ȘI RESPONSABILITATE COMUNĂ
ÎN ACTUL EDUCAȚIEI**

Volumul cuprinde comunicările științifice susținute în cadrul Simpozionului Internațional „Dumitru Stăniloae”, ediția a IV-a, cu tema *Teologie și Pedagogie. Identitate specifică și responsabilitate comună în actul educației* – Iași, 12-14 mai 2016.

Responsabilitatea pentru conținutul articolelor aparține integral autorilor.

Editori

Pr. Ion Vicovan

Pr. Paul-Cezar Hârlăoanu

Pr. Emilian-Iustinian Roman

**TEOLOGIE ȘI PEDAGOGIE. IDENTITATE
SPECIFICĂ ȘI RESPONSABILITATE COMUNĂ
ÎN ACTUL EDUCAȚIEI**

Carte tipărită cu binecuvântarea

Înaltpreasfințitului

TEOFAN

Mitropolitul Moldovei și Bucovinei

Editura DOXOLOGIA

2016

Cuprins

Cuvânt de binecuvântare la deschiderea Simpozionului internațional „Teologie și Pedagogie. Identitate specifică și responsabilitate comună în actul educației”	
† TEOFAN, Mitropolitul Moldovei și Bucovinei	9

Cuvânt înainte	
Pr. prof. univ. dr. Ion VICOVAN	13

Secțiunea I *In memoriam Dumitru Stăniloae*

Părintele Dumitru Stăniloae – model de preot „teolog” și profesor pedagog	
Pr. prof. univ. dr. Ion VICOVAN	33

Importanța educației religioase pentru edificarea umană. Reflecții ale „teologului iubirii” – părintele Dumitru Stăniloae	
Pr. prof. univ. dr. Ioan C. TEȘU	47

Teologia ortodoxă între dogmă, academism și viață practică. Sistemul de învățământ teologic și reformarea lui în concepția Părintelui Dumitru Stăniloae	
Prof. univ. dr. Adrian MARINESCU	63

Secțiunea a II-a *Teologie și Pedagogie – responsabilitate comună în actul educației*

Educația religioasă – expresia unei conlucrări responsabile dintre Școală și Biserică. Prezent și perspective	
Prof. univ. dr. Constantin CUCOȘ	125

Educația grecească în Niceea, în secolul al XIII-lea	
Arhim. prof. dr. Nicolaos H. IOANNIDIS	145

Rolul Institutului teologic-pedagogic din Sibiu în formarea moral-didactică a generațiilor de învățători confesionali	
Pr. prof. univ. dr. Nicolae CHIFĂR	159

Comunitatea parohială: de la comuniune la misiune	
Pr. prof. univ. dr. Mihai HIMCINSCHI	179
Missional Pedagogy: Reflections from <i>Together Towards Life</i> and <i>Evangelii Gaudium</i>	
Prof. Kirsteen KIM	193
Aspecte misionare în <i>Didahiile</i> Sfântului Antim Ivireanul	
Pr. prof. univ. dr. Gheorghe PETRARU, drd. Lucian V. GOLDAN	205
Temeiul hristologic al pedagogiei creștine sau lecția învierii din moarte	
Protos. dr. Nathanael NEACȘU	227
Cum ne învață rugăciunea despre Paternitatea lui Dumnezeu? Un răspuns din teologia Vechiului Testament	
Diac. lect. univ. dr. Cătălin VATAMANU	235
Iisus Hristos – izvor și model desăvârșit al înnoirii omului	
Conf. univ. dr. Vasile CRISTESCU	249
Despre predarea limbii franceze la Facultatea de Teologie Ortodoxă: obiective specifice și competențe specializate pentru o educație religioasă	
Prof. univ. dr. habil. Felicia DUMAS	265

Secțiunea a III-a

Teologie și Pedagogie – provocări contemporane

The future of Theological Education. Problems and Challenges	
Fr. Grigorios-Tilemachos STAMKOPOULOS	279
Educație religioasă și responsabilitate socială – comportamente și tendințe contemporane	
Lect. univ. dr. Laurențiu D. TĂNASE	287
Rolul Bisericii și al Universității în lumea contemporană	
Pr. prof. univ. dr. Emil DUMEA	301
Competențele profesorului de religie în procesul de predare-învățare-evaluare, în context contemporan	
Prof. univ. dr. Carmen-Maria BOLOCAN	307
Educabilitatea religioasă a omului contemporan. Direcții în Catehetica modernă	
Pr. conf. univ. dr. Constantin NECULA	335
„Cultul” culturii – o exigență educativă în formarea catehetică ortodoxă	
Pr. conf. univ. dr. Dan SANDU	353

Provocările catehetului în fața digital natives

Pr. asist. univ. dr. Liviu VIDICAN-MANCI 379

Secțiunea a IV-a

Teologia și pedagogie – identitate specifică în artă

**The Parchment as Material Support for Miniatures
in Moldova. Tradition and Continuity**

Prof. univ. dr. Nicoleta Melniciuc PUICĂ 393

**Creație și restaurare sau despre educație
artistică-vizuală în sens religios**

Lect. univ. dr. Georgeta Merișor DOMINTE,

Lect. univ. dr. Stelian ONICA,

Asist. univ. drd. Bogdan COJOCEA 405

**Icoane vechi și noi: surse textuale pentru iconografia rusă
din secolului al XVII-lea**

Lect. univ. dr. Marina VRACIU 425

Lista autorilor 441

Cuvânt de binecuvântare

Stimate Domnule Prorector, Părinte Prorector,
Domnule Profesor, Părinte Decan,
Cuvioși și Cucernici Părinți, Cuvioase Maici,
Doamnelor și Domnilor Profesori,
Dragi studenți,

Mă bucur să mă regăsesc în mijlocul Dumneavoastră la această nouă ediție a Simpozionului „Dumitru Stăniloae”. Încep prin a mulțumi oaspeților din țară și străinătate care s-au ostenit prin a veni la Iași pentru a onora memoria marelui dascăl de teologie Dumitru Stăniloae. Vă mulțumesc și Dumneavoastră, profesori și studenți deopotrivă pentru că ați găsit binecuvântat răgaz de a vă adăpa din izvorul de viață dătător al teologiei ortodoxe. Căci întrunirea de față se dorește a fi o sărbătoare a teologiei sfinte și curate, binevestită de Hristos Domnul, predată de Apostolii și Părinții Bisericii și pe care încercăm să o trăim și să o dăm mai departe celor ce binevoiesc să o primească.

Una dintre cele mai frumoase ofrande aduse dintotdeauna de către oameni a fost jertfa minții lor care a căutat tot mai adânc în măruntaiele și acoperămintele lumii, neuitând că sensul tuturor pleacă și merge către Hristos. Șansa noastră, a ucenicilor lui Hristos este aceea de a mărturisi că adevăratul bine, netrecătoarea frumusețe și adevărul care eliberează vin din contemplarea Chipului lui Iisus Hristos care este icoana preafrumoasă, în Duhul Sfânt, a Tatălui celui veșnic. Pentru noi, Hristos este Cel care marchează distincția între absolut necesar și superfluu, între hăul morții și lumina aprinsă a Învierii. Și pe acest Hristos, cu slabele noastre puteri, încercăm a-L mărturisi.

Aș dori să cred că *Biserica și Școala* nu au rămas doar un slogan valabil pentru o situație de până acum 100-150 de ani. Poporul pe care noi încercăm a-l sluji nu are nevoie de certuri închipuite între nevoile Bisericii și ale Școlii, ci de valori spirituale și intelectuale care trebuie

mărturisite împreună. Așa cum în fiecare din noi inima nu poate fi despărțită de minte decât cu riscul unei schizofrenii ucigașe, tot astfel, nu putem separa în viața launtrică, credința de educație.

Pentru orice demers educațional care să fie adecvat vremurilor contemporane, dar în același timp fidel Tradiției, Biserica are nevoie de o reflecție susținută asupra relației perpetue dintre istorie și veșnicie, dintre lume și Împărăția lui Dumnezeu, dintre creat și necreat. Acest raport a fost amplu dezbătut în spațiul public românesc în ultimii 25 de ani. În ultima perioadă, constat un interes major privind situația disciplinei *Religie*, dezbaterile fiind adesea intense și provocatoare. În urma evenimentelor recente din peisajul socio-politic românesc, dar și a implicațiilor juridice privind Ora de Religie, ne aflăm astăzi în contextul de a reflecta cu mai multă atenție asupra rolului și locului Revelației creștine în școala românească. Legătura istorică indisolubilă dintre Biserică și Școală în spațiul românesc, impune o implicare duhovnicească și activă, inteligentă și vizionară a Bisericii, locul de naștere al școlii românești.

În acest context, Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române a declarat anul 2016, anul educației religioase a tineretului creștin ortodox. În cadrul acestei preocupări se înscrie și evenimentul de astăzi cu tema „Teologie și Pedagogie. Identitate specifică și responsabilitate comună în actul educației”.

Subiectul este cu atât mai important cu cât constatăm că în multe părți ale lumii și, într-o crescândă măsură și la noi, se încearcă separarea actului educațional de orice referință religioasă. Tendințe precum: eliminarea educației religioase și a însemneleor creștine din școală, coordonarea tuturor elementelor educaționale în conformitate cu ideologia „corectitudinii politice”, diminuarea, uneori până la excludere, a rolului familiei din actul educației, insistența pentru introducerea educației sexuale în școli, sunt orientări cu consecințe dezastruoase pentru tânărul de astăzi, responsabilul de mâine pentru viața politică, economică, militară sau religioasă a lumii.

Stăruința Bisericii pentru menținerea în cadrul actului educațional a referințelor la Dumnezeu, la Cartea sacră ca element inspirator în pedagogie, nu se înscrie doar în datoria de a propovădui Evanghelia Domnului Hristos. În ecuație nu este inclusă doar perspectiva vieții veșnice, cu imensa importanță pe care o are acest aspect, ci și viața

pământească a omului. Este o chestiune de libertate sau sclavie, de cultura vieții sau a morții, de demnitate sau de dezumanizare. Cert este că, și aceasta o spuneau, în perioada interbelică, ideologii marxiști, atâta timp cât credința oamenilor este puternică și familia este ținută la loc de cinste, omul nu poate fi controlat pe deplin, manipularea nu se poate desfășura în condiții favorabile.

În acest sens, credem și mărturisim și stăruim în certitudinea că formarea personalității tânărului are nevoie și de o dimensiune spirituală. Constantin Noica spunea că unde lipsește un simț, lipsește o știință. Este simțul legăturii cu Dumnezeu, simțul tainei, al sfințeniei, al evlaviei și al valorilor autentice. Doar Revelația poate arunca o lumină asupra acestor taine fără de care omul nu ar fi decât o biată mașinărie aflată la dispoziția proceselor fizice și chimice care o compun sau la îndemâna și controlul ideologiilor de tot felul. Mircea Eliade a constatat, în urma unor ample investigații, dar mai ales ca experiență proprie, faptul că ființa umană reunește trei niveluri ale existenței: biologic, cultural și spiritual. Acest fapt mărturisește despre încercările dintotdeauna ale omenirii de așezare într-un cadru de pedagogie autentică ce au presupus întâlnirea dintre datele ființei noastre sociale, culturale și spirituale. Căci un model de educație integral presupune un raport de cooperare între Familie, Școală și Biserică.

În acest sens, îl rog pe Dumnezeu să vă dăruiască înțelepciunea de a regăsi la Iași resursele spirituale necesare pentru a trasa cât mai coerent și adecvat soluțiile pentru regăsirea acestui echilibru dintre biologic, cultural și duhovnicesc, care îl face pe om să fie frumos, adevărat, viu, adică adecvat chemării sale de a fi fiu al lui Dumnezeu.

† Teofan,
Mitropolitul Moldovei și Bucovinei

Cuvânt înainte

Pr. prof. univ. dr. Ion VICOVAN

Facultatea de Teologie Ortodoxă „Dumitru Stăniloae” din cadrul Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași a organizat, cu ajutorul lui Dumnezeu, și în anul mântuirii 2016 tradiționalul „Simpozion internațional *Dumitru Stăniloae*”, ajuns la a IV-a ediție.

Având în vedere tema rânduită de Sfântul Sinod în Patriarhia Română pentru anul 2016, „Anul omagial al educației religioase a tineretului creștin ortodox și anul comemorativ al Sfântului Ierarh Ierarh Antim Ivireanul și al tipografilor bisericești”, membrii Adunării Generale a Facultății noastre au aprobat și Înaltpreasfințitul Părinte Teofan, Arhiepiscopul Iașilor și Mitropolitul Moldovei și Bucovinei, a binecuvântat ca Simpozionul nostru să propună spre dezbateri specialiștilor subiectul *Teologie și pedagogie. Identitate specifică și responsabilitate comună în actul educației*.

Am propus tema cu titlul de mai sus, întrucât, în viziunea noastră, Facultatea de Teologie are, în general, și trebuie să aibă, un rol fundamental în misiunea Bisericii sub aspectul educației religioase. Aceasta atât pentru faptul că ea pregătește pe viitorii profesori de Religie sau de Desen, cât, mai ales, pe viitorii preoți care, prin întreaga lor activitate, fac educație. Căci ce altceva face preotul atunci când rostește cuvânt de învățătură, decât educație și, am putea spune, educație în sensul cel mai adânc al cuvântului, pregătind credinciosul pentru viața veșnică. Și pentru ca mesajul preotului să-și atingă scopul este necesar ca acesta, în misiunea sa de „dascăl”, să posede, pe lângă temeinice cunoștințe teologice, și fundamentale elemente de pedagogie. Doar în această relație trebuie priviți și pot fi înțeleși marii pedagogi de altă dată.

Scopul explicit al acestui simpozion a fost același ca al simpoziunilor organizate până acum: tema propusă și dezbătută prin referatele prezentate și discuțiile purtate, precum și din concluziile rezultate, să determine, pe cât posibil, o *îmbunătățire atât a învățământului teologic, în general, cât și a educației religioase, în special, ambele spre intensificarea misiunii învățătoarești a Bisericii în vederea mântuirii fiilor și fiicelor duhovnicești.*

Organizat în colaborare cu Centrul de Cercetare în Teologie „Filarct Scriban” al Facultății noastre și cu Centrul eparhial Iași, lucrările simpozionului s-au desfășurat cu binecuvântarea și în prezența Înaltpreasfințitului Părinte Teofan, Mitropolitul Moldovei și Bucovinei, în zilele de 12-14 mai 2016.

Manifestarea academică a fost deschisă, în mod oficial și solemn, în Aula Bibliotecii Centrale Universitare „Mihai Eminescu” din Iași, de către subsemnatul. În cuvântul rostit am subliniat, pe de o parte, importanța temei simpozionului, iar pe de alta, nădejdea că el va aduce roade concrete în lucrarea Facultății/lor de Teologie și a Bisericii, din perspectiva educației.

A urmat apoi cuvântul Domnului profesor universitar dr. Dumitru Luca, Prorectorul responsabil cu activitatea de cercetare a Universității „Alexandru Ioan Cuza”. Domnia sa, un apropiat și un susținător al Facultății noastre, a subliniat importanța Facultății de Teologie în cadrul Universității și a temei simpozionului mai ales în contextul actual.

Lucrările simpozionului au fost binecuvântate, și de această dată, de prezența și cuvântul Înaltpreasfințitului Părinte Mitropolit Teofan. În alocuțiunea sa, Părintele Mitropolit Teofan a subliniat importanța temei, afirmând că „una din cele mai frumoase ofrande aduse dintotdeauna de către oameni a fost jertfa minții lor care a căutat tot mai adânc în măruntaiele și acoperămintele lumii, neuitând că sensul tuturor pleacă și merge către Hristos”. Apoi Părintele Mitropolit a precizat că „pentru orice demers educațional care să fie adecvat vremurilor contemporane dar în același timp fidel Tradiției, Biserica are nevoie de o reflecție susținută asupra relației perpetue dintre istorie și veșnicie, dintre lume și Împărăția lui Dumnezeu, dintre creat și necreat”. În ceea ce privește scopul simpozionului, Arhiepiscopul Moldovei a subliniat că „ne aflăm astăzi în contextul de a reflecta cu mai multă atenție asupra rolului și locului Revelației creștine în școala românească. Legătura

istorică indisolubilă dintre Biserică și Școală în spațiul românesc, impune o implicare duhovnicească și activă, inteligentă și vizionară a Bisericii, locul de naștere al școlii românești.”

După alocuțiunile menționate, corul bărbătesc „Mitropolit Iosif Nănescu” al Facultății, pregătit și condus de P.C. Pr. As. Dr. Ionuț-Gabriel Nastasă, a interpretat câteva piese muzicale religioase.

A urmat apoi prelegerea inaugurală susținută de către cunoscutul și apreciatul profesor de pedagogie și autor de manuale în domeniul educației religioase – Prof. univ. dr. Constantin Cucos. Domnia sa a vorbit despre *Educația religioasă – expresia unei conlucrări responsabile dintre Școală și Biserică. Prezent și perspective*.

Deschiderea oficială și solemnă a simpozionului s-a încheiat cu interpretarea altor piese muzicale de către același cor al facultății.

Lucrările simpozionului au fost reluate, continuând în zilele următoare, 13 și 14 mai, în Sala „Studium” a Facultății de Teologie „Dumitru Stăniloae”. Între urmările concrete ale simpozionului se numără, cel puțin în plan imediat, și apariția volumului de față. Titlul lui a fost dat, cum este și firesc, de cel al manifestării academice: *Teologie și pedagogie. Identitate specifică și responsabilitate comună în actul educației*.

Menționăm și faptul că în finalul sesiunilor de lucru au avut loc numeroase luări de cuvânt pe marginea referatelor prezentate, constând din întrebări și răspunsuri, precizări și sublinieri. De asemenea, la finalul simpozionului, înainte de închiderea oficială a lucrărilor, a avut loc o interesantă și benefică sesiune de discuții în cadrul căreia au fost subliniate „punctele slabe și punctele tari” ale manifestării academice. Intervenții consistente au avut, în acest sens, Pr. prof. dr. Gheorghe Popa, Pr. Lect. dr. Vasile Crețu și Lect. dr. Laurențiu Tănase. În încheiere, subsemnatul, în numele echipei de organizare și al facultății-gazdă am făcut, în prezența participanților, o evaluare generală a manifestării academice derulate, aducând alese mulțumiri tuturor celor implicați în organizarea și desfășurarea simpozionului.

Volumul, structurat în patru secțiuni, cuprinzând cea mai mare parte dintre referatele participanților la acest eveniment academic, dar și alte contribuții, nădăjduim să reprezinte o modestă, dar binevenită contribuție la cercetarea teologică românească în domeniul educației. De asemenea, ne exprimăm nădejdea că referatele susținute, discuțiile purtate, concluziile rezultate și volumul dat la lumină se constituie

într-un început, o bază de dialog pentru o temă atât de importantă și de actuală, care va genera și alte forme de dezbatere în vederea găsirii de soluții noi, adecvate și eficiente spre o mai bună lucrare a Bisericii, din perspectiva educației.

Prima secțiune, *In memoriam Dumitru Stăniloae*, a fost dedicată, ca și la simpozioanele precedente, marelui teolog Dumitru Stăniloae, sub egida căruia este așezată Facultatea noastră și sub a cărei egidă se organizează și simpozioanele facultății noastre în ultima vreme. Așa se explică de ce cum ne aflăm doar la cea de-a patra ediție a simpozionului.

În această secțiune sunt publicate trei referate. Cel dintâi, aparținând subsemnatului, este intitulat *Dumitru Stăniloae – model de părinte teolog și profesor pedagog*. În conținutul lui, după fireasca și adecvata introducere și după constatarea și afirmarea cu limpezime a similitudinii gândirii părintelui Dumitru Stăniloae cu cea a Sfinților Părinți pe care i-a cunoscut, tradus și urmat, cel puțin din perspectiva formării viitorilor preoți, am elaborat referatul, constituit din două părți. În prima parte, în care m-am referit la „școala de teologie – loc de formare și îndrumare duhovnicească”, am subliniat, inspirându-mă din lucrările părintelui Stăniloae, că „îndrumarea duhovnicească” trebuie făcută „pas cu pas”, atât în cadrul școlii, prin activitățile specifice, cât și prin crearea unui mediu adecvat, respectiv căminul sau internatul teologic, unde studentul este îndrumat să desfășoare activități de ordin duhovnicesc (program de rugăciune, meditații, organizarea de seri duhovnicești, culturale etc.). Pentru ca școala de teologie să-și împlinească (cât mai bine) menirea, părintele Stăniloae vede necesare șase elemente: îmbogățirea conținutului disciplinelor teologice, reevaluarea metodelor de lucru în teologie, relația dintre școala de teologie și Biserică, coordonatele școlii de teologie, re(descoperirea) teologiei astăzi și rolul profesorului de teologie. Dacă în prima parte am avut în vedere școala, mediul, disciplinele, profesorii etc., în partea a doua am arătat ce trebuie să urmărească sau să dobândească studentul la facultatea de teologie în vederea devenirii lui. Aici, același renumit teolog-pedagog pune accent pe rugăciune: școala – loc de întâlnire cu Dumnezeu și meditație sau reflecție a modului în care cuvântul lui Dumnezeu poate să rodească în viața lor. Cu alte cuvinte, într-o concluzie extrem de sintetică, părintele Dumitru Stăniloae vede în școală, discipline, profesori,

dar și locul în care tânărul Îl poate cunoaște pe Dumnezeu și experia trăirea duhovnicească, comuniunea cu El.

Importanța educației religioase, pentru edificarea umană. Reflecții ale „teologului iubirii” – Părintele Dumitru Stăniloae este titlul celui de-al doilea referat dedicat Părintelui Stăniloae, susținut de părintele profesor Teșu, prodecanul Facultății noastre de Teologie. În cadrul său, autorul, după ce a prezentat, pe scurt, contextul actual care a făcut de mare și stringentă necesitate abordarea unei asemenea teme, a subliniat că „educația morală, spirituală și religioasă constituie o necesitate și o prioritate, un mijloc eficient de împotrivire față de astfel de tendințe seculare și secularizante”. Mai departe, autorul demonstrează, temeinic și pertinent, modul în care pot fi folosite, în actul educației, „considerațiile” și „argumentele” părintelui Stăniloae, ele constituind „izvor de actuală inspirație”, astăzi, „într-o lume a exploziei informaționale și nu totdeauna morale”. În referatul prezentat, autorul, un bun cunoscător al operei părintelui Stăniloae, tratează tema cu titlul de mai sus în cinci valoroase puncte: premisele educației religioase în spațiul Ortodoxiei românești: sufletul românesc-un suflet cu o înclinație spirituală specifică; spiritualitatea ortodoxă românească-o spiritualitate cosmică și filocalică; învățământul religios – o educație teocentrică și hristocentrică, în scopul desăvârșirii umane; principii, metode și strategii specifice educației religioase; „științificitate” sau „academism” *versus* caracter formativ; portretul spiritual și statutul educatorului creștin.

Al treilea material aparține domnului profesor dr. Adrian Marinescu, doctor al Facultății noastre și cadru didactic al Facultății de Teologie Ortodoxă a Universității „Ludwig-Maximilian” din München – Germania. Domnia sa a fost, și este preocupat de teologia Părintelui Dumitru Stăniloae, în general, și de învățământul teologic superior, în special. Așa se explică și prezența studiului de față în volumul dedicat educației, teologiei.

În studiul său, domnul profesor afirmă că învățământul teologic ortodox, teologia de astăzi, are nevoie de mai multă reflecție asupra sa. Textele Părintelui D. Stăniloae referitoare la învățământul teologic, susține profesorul Adrian Marinescu, sunt „tulburătoare”. Parcurgerea lor, la aproape 100 de ani de la scrierea lor, produce o interesantă impresie prin actualitatea/ valabilitatea lor (până) astăzi. Ele impresionează atât prin *gândirea minuțioasă* a teologului român, care pune

în valoare atât de multe elemente, într-un sistem bine încheiat, cât și prin *maturitatea* de care acesta dă dovadă chiar de la începutul activității sale universitare și științifice.

Analizând scrierile Părintelui Stăniloae pe tema învățământul teologic, profesorul Marinescu a sintetizat gândirea sa, în această problematică, în șase puncte: 1. *credință puternică*, 2. *aderență la Biserică, neam și cultură (știință)*, 3. *centralitate a lui Hristos și pătrundere de către Sfântul Duh*, 4. *echilibru între tradiție și înnoire*, 5. *conformare potrivit problemelor actuale* și 6. *prioritate a mântuirii (omului)*. Mai departe, autorul subliniază că Părintele Stăniloae, teolog și profesor în înțelesul deplin al cuvântului, ne propune astfel „o nouă epocă de spiritualitate creștin-ortodoxă”. Și chiar dacă marele profesor a gândit și scris într-un alt context istoric – în care *valorile neamului* erau promovate fără problemă, o chestiune care ar necesita poate o analiză teologică specială –, ideile și concluziile sale sunt valabile și în societatea de astăzi (globalizată și globalizantă), dovedind astfel un fel de *universalism* al lor. În această ordine de idei, o implementare a lor în plan ortodox mai larg este și ea insistent cerută de situația actuală, susține autorul.

Secțiunea a II-a, **Teologie și Pedagogie – responsabilitate comună în actul educației** cuprinde contribuțiile mai multor specialiști, teologi și pedagogi. Cel dintâi referat din această secțiune aparține domnului profesor universitar dr. Constantin Cucos, referat care, după cum precizam mai sus, a fost susținut în deschiderea oficială a simpozionului. Structurat în trei părți, cu mai multe puncte și subpuncte, referatul tratează formarea religioasă, educația religioasă și catehizarea, rolul școlii și al Bisericii în educația religioasă și altele. Ca cel care s-a ocupat îndeaproape de metodica și predarea Religiei după 1990, Profesorul Constantin Cucos a abordat în referatul său, concret și aplicat, problematica tematicilor la disciplina Religie, în care identifică opt dimensiuni, după cum încearcă și proiectarea unor evoluții „de perspectivă” gândite din mai multe unghiuri de vedere: legislativ-administrativă, didactic-procesuală și socio-culturală, fiecare dintre ele având, la rândul lor, mai multe componente.

Profesorul universitar Nicolaos Ioannidis de la Facultatea de Teologie a Universității „Kapodistrias” din Atena a prezentat conferința cu tema *Educația grecească în Niceea, în secolul XIII-lea*. În introducerea referatului, autorul precizează că a ales această temă, întrucât ea

reprezintă timpul în care s-a pus poate cel mai acut problema educației tinerilor. Perioada la care se referă autorul, cuprinsă între timpul imediat de după căderea Constantinopolului din 1204, dar în strânsă legătură cu cea anterioară acestui eveniment, l-a avut în centru pe Nechifor Vlemmides, „un om înțelept și un monah riguros”, „care a lucrat cu mult zel, contribuind la oferirea de studii superioare tinerilor din Niceea”. Niceea, pentru că după cucerirea Constantinopolului de către latini a constituit „miezul de reconstrucție al Imperiului bizantin”. La curtea lui Teodor I Laskaris, afirmă părintele referent, întâlnim numeroși oameni de știință ai epocii, precum „Nichita Choniates, primul *logothet* și retor oficial la curtea lui Teodor I, pe Nicolae Mesaritis, arhidiaconul Marii Bisericii, pe Teodor Eirnikos, viitorul patriarh, pe Dimitrie Karikis, consulul filosofilor, pe Manuel Sarantinos sau Karantinos, diacon și maestru al filosofilor la Școala patriarhală din Constantinopol, iar mai apoi patriarh etc”. Toți aceștia și-au asumat în primul rând educația la nivelul elementar al învățământului, iar mai târziu al celui superior care, din cauza lipsei instituțiilor imperiale, a funcționat în mod privat. Figura proeminentă a acestei perioade, Nechifor Vlemmides, a fondat două școli, el devenind „un model de pedagog sfânt al epocii sale”. Însă pe lângă înființarea de școli, Vlemmides s-a îngrijit și de adunarea cărților necesare studiilor, făcând în acest sens o serie de călătorii. În călătoriile întreprinse cu acest scop, în Tracia, Macedonia, Sfântul Munte și Thesalia, el a adunat un număr mare de cărți rare, îmbogățind atât bibliotecile din Niceea, dar și propriile sale cunoștințe. Vlemmides avea convingerea că educația creștină nu este constituită doar din acumularea de cunoștințe, ci și din componenta care privește formarea de caractere. În acest sens, el învăța că erudiția trebuie să meargă împreună cu morala. Acesta este fundamentul educației creștine pe care s-a articulat în acea epocă învățătura pentru tineri. În continuarea referatului său, autorul enumeră disciplinele care se studiau în școlile înființate de Nechifor Vlemmides (teologia, filosofia, aritmetica, muzica, geometria, astronomia, morala ș.a.), referindu-se la vârsta potrivită pentru urmarea studiilor (10 ani, aceasta plecând de la can. 50 al Sinodului IV ecumenic), la relația dascăl-ucenic, ucenicii fiind datori să fie atenți „la minte, la cuvânt și la fapte”, la metodele de educație ș.a.

Decanul Facultății de Teologie „Andrei Șaguna” din Sibiu, P.C. Prof. dr. Nicolae Chifăr a susținut un binevenit referat dedicat facultății

pe care a reprezentat-o: *Rolul Institutului teologic-pedagogic din Sibiu în formarea moral-didactică a generațiilor de învățători confesionali*. După introducere, în care face un scurt istoric al Transilvaniei din perspectivele politică, culturală, socială și religioasă, se referă la începuturile celei dintâi școli în care pregătiți învățătorii școlilor confesionale (1786, condusă de Dimitrie Eustatievici), reformată ulterior de episcopul Vasile Moga (1816) și ridicată, atât din punct de vedere al duratei de studiu, cât și al calității în vremea lui Andrei Șaguna (1862). Mai departe autorul se referă la istoricul localului institutului, la profesorii și biblioteca lui, la „instituția duhovnicului”, la studenții și bursierii lui, la manualele de studiu și regulamentul lui, precum și la dificultățile și schimbările produse de Primul Război Mondial și după.

Părintele Profesor Mihai Himcinschi de la Facultatea de Teologie Ortodoxă din Alba-Iulia a prezentat referatul cu titlul *Comunitatea parohială: de la comuniune la misiune*. Elaborat în mai multe puncte (patru), referatul părintelui profesor începe prin a arăta că trebuie să existe/creată o reală legătură a tânărului, „tipul”, cu „Prototipul”: „ca Fiu al lui Dumnezeu Întrupat, Mântuitorul Iisus Hristos este Cel mai în măsură să satisfacă aspirațiile tinerilor dornici de căutare și explorare religioasă, iar modelul desăvârșit îl constituie firea Sa umană îndumnezeită. Doar cugetând la umanitatea din Hristos îi putem descoperii adevărata însemnătate din perspectiva prototipologiei oferită tinerelor generații de religia creștină”. În acest sens, părintele referent afirmă că „tinerilor le este necesar să-l cunoască pe Mântuitorul, *ab initio*, în realitatea Sa istorică. Această descoperire le face cunoscută viața, învățătura, realitatea Sa de Fiu al lui Dumnezeu și unic Mântuitor”. Doar „un astfel de tânăr este întotdeauna un ucenic iubit (In 13, 23), un *tip* în căutarea Prototipului său”, concluzionează părintele profesor. Însă pentru a-i conștientiza pe tineri de importanța relației cu Prototipul, Biserica trebuie să acorde o atenție sporită pastorației tinerilor. Se cere imperativ, afirmă categoric autorul, „o înnoire a *pastorației comunicării*”.

Profesoara Kirsteen Kim, profesor de Teologie și creștinism (universal) de la Universitatea Trinity din Leeds, Marea Britanie, a prezentat referatul *Missional Pedagogy: Reflections from Together Towards Life and Evangelii Gaudium* (Pedagogie misională: reflecții asupra Împreună către viață și Evangelii Gaudium).

Declarația Noului Consiliu Mondial al Bisericilor despre misiune și evanghelizare, *Împreună către viață: misiune și evanghelizare în context aflat în schimbare* pune accentul pe centralitatea misiunii în viața Bisericii. Subliniază că ucenicia este în mod inerent misională (termenul „misional” fiind diferențiat de „misionar” și explicat în altă parte de către autoare) și, prin urmare, ridică probleme importante de formare, instruire și educație. Această lucrare discută unele dintre implicațiile acestor fapte, analizând în special accentul pnevmatologic al declarației și modul în care paradigma creștină este utilizată. Această lucrare se concentrează asupra documentului *Împreună către viață*, dar observă, de asemenea, o convergență semnificativă în aceste privințe cu îndemnul papei Francisc *Evangelii Gaudium* (Bucuria Evangheliei, EG), publicat în același an (2013). Semnificația pedagogică a documentului *Împreună spre viață* este analizată din mai multe puncte de vedere: forță misională, abordare pnevmatologică nouă, utilizarea paradigmei creștinismului și consensul ecumenic pe care îl reprezintă.

Astfel, discutând ideea de ucenicie ca misională, autoarea arată că toate domeniile vieții Bisericii sunt „misionale” (TTL 10) și *Împreună către viață* cheamă/îndeamnă la „mărturie autentică”. Prin urmare, educația este participare. De asemenea, documentul atrage atenția asupra mijloacelor și proceselor pedagogiei, mai degrabă decât doar asupra rezultatelor sale. Cu alte cuvinte, accentuează necesitatea unei abordări etice. În centrul schimbării de paradigmă a creștinismului la nivel mondial se află o redescoperire a naturii catoliciității Bisericii, și, prin urmare, o deschidere în educație. Nu în ultimul rând, acolo unde *Împreună către viață* lucrează în sensul unificării diferitelor biserici, *Evangelii Gaudium* lucrează în direcția opusă pentru a încuraja diversitatea într-o unitate stabilită.

Părintele profesor Gheorghe Petraru din cadrul facultății noastre, în colaborare cu un doctorand al său, Vasile Lucian V. Goldan, a prezentat referatul *Aspecte misionare în Didahiile Sfântului Antim Ivireanul*. Aceasta, pe de o parte, deoarece anul 2016 a fost dedicat, după cum afirmam mai sus, marelui ierarh și martir Antim Ivireanul, iar pe de alta, întrucât „întreaga activitate a Sfântului Ierarh Antim este un model de misiune atât al mărturisirii creștin ortodoxe, cât și al dezvoltării ei”. După cele două capitole introductive, viața marelui ierarh și *Didahiile*, autorii prezintă aspectele misionare ale Sfântului Antim în predicile

sale. În primul rând, autorii remarcă faptul că atunci când ierarhul se referă la misiunea preoților sau la a sa personală, el vine cu numeroase argumente scripturistice. În al doilea rând, în predicile sale, el se identifica cu poporul pe care îl încuraja sau îl muștra, după caz, nefăcând diferență între el și popor. De aici una din notele caracteristice al predicii Sf. Antim Ivireanul: universalitatea mesajului evanghelic. Un alt aspect important ce se poate desprinde din predicile Sfântului Antim Ivireanul este cel al conduitei, rolului și însemnătății episcopului în viața Bisericii și a poporului în cadrul căruia își desfășoară activitatea arhipăstorească.

Autorii evidențiază, în predicile Sfântului Ierarh, două scopuri fundamentale pe care acesta încearcă nu doar să le promoveze, ci și să le implementeze în conștiința religios-culturală a credincioșilor. Primul dintre ele este cel teologico-dogmatic, scopul său fiind de a fixa clar în cugetul fiecărui credincios, scopul său pe lume și ținta spre care viața lui se îndreaptă; cel de al doilea scop este cel teologico-misionar, prin care se dorește propovăduirea Cuvântului Revelat într-un mod concentric atât pe verticală cât și pe orizontală. Spre finalul referatului, autorii subliniază ideea că esența gândirii dogmatice a Sfântului Antim este una hristocentrică.

Părintele protosinghel Nathanael Neacșu, profesor asociat al facultății noastre, a susținut referatul *Temeiul hristologic al pedagogiei creștine sau lecția învierii din moarte*. În partea de început a referatului, părintele Nathanael afirmă că „*Pedagogia creștină depășește idealurile educaționale simple și imediate pe care le are în vedere orice act pedagogic uman, idealuri legate în special de fericirea și împlinirea socială sau de formarea intelectuală, afectivă și volitivă privită, uneori, unilateral și reducionista*”. În continuarea prezentării autorul își propune „să ofere câteva repere teologice (hristologice) ce determină pedagogia creștină în general și, implicit, o perspectivă transcendentă ce ar putea îmbogăți orice act pedagogic laic”. Acest lucru mai ales, afirmă autorul, „pentru faptul că pedagogia actuală tinde să fie lipsită de orice dimensiune și perspectivă „metafizică” sau/și teologică”. Pe parcursul referatului, autorul face o necesară și obiectivă comparație între pedagogia umanistă și cea creștină. Astfel, el afirmă că „spre deosebire de pedagogia umanistă actuală care are în vedere dezvoltarea personalității umane, pe temeuri preponderent (dacă nu chiar exclusiv) antropocentrice,

pedagogia creștină a Bisericii Ortodoxe îl formează pe om atât pentru a depăși provocările pe care istoria i le pune înaintea, dar și pentru Împărăția lui Dumnezeu". Pedagogia creștină din perspectivă teologică, afirmă autorul, „are ca principal temei umanitatea îndumnezeită a Mântuitorului Hristos". Spre finalul referatului său, autorul precizează că „dacă creștinismul propovăduiește o pedagogie anume, atunci ea este una a pocăinței spre asemănarea cât mai deplină cu Învățătorul nostru – Iisus Hristos. El ne iubește și ne ceartă pedagogic pentru a ne întoarce spre modul de viață creștină, care ne oferă calitatea de fii ai Împărăției lui Dumnezeu".

Părintele diacon Cătălin Vatamanu, lector dr. la Facultatea de Teologie „Dumitru Stăniloae" din Iași, a susținut referatul *Cum ne învăță rugăciunea despre Paternitatea lui Dumnezeu? Un răspuns din teologia Vechiului Testament*. Contribuția autorului constituie o analiză sintetică a conținutului invocării lui Dumnezeu-Tatăl în rugăciunea veterotestamentară, accentul fiind pus pe manifestările de iubire, milostivire și dreptate în Sirah. Autorul evidențiază caracterul educațional-instructiv al cultului israelit în cadrul Templului și al Sinagogii, precum și funcția cultică a unor texte de înțelepciune folosite în școală spre învățarea cititului și a scrisului.

Referatul profesorului Vasile Cristescu a avut titlul *Iisus Hristos – izvor și model desăvârșit al înnoirii omului*. În debutul referatului autorul, citând un teolog străin, A. Nygren, afirmă că „noutatea hotărâtoare adusă de Hristos umanității, constă în faptul că El nu vrea să aducă imagini sau idei noi despre Dumnezeu, ci „o nouă comuniune a lui Dumnezeu". În elaborarea referatului autorul utilizează atât autori biblici (Sf. Ap. Pavel), cât și Sfinți Părinți din primele secole ale creștinismului (Sf. Ignatie al Antiohiei, Sf. Irineu de Lyon) sau teologi moderni (W. Pannenberg). În esență, profesorul Cristescu susține că baza educației creștine o reprezintă „Persoana divino-umană a lui Hristos, izvor și model desăvârșit al înnoirii omului, iar această înnoire adusă de El, în El, trece dincolo de idealul clasic al educației, care este formarea omului". În opinia sa, „educația creștină, chiar dacă are unele puncte comune cu cea greacă, se deosebește totuși mult de ea". Și aici îl citează pe W. Jaeger: „Ceea ce fusese în *paideia* greacă *mórfosi*" sau formarea personalității umane, devine de acum înainte pentru creștin *metamórfosi*" (înnoirea minții, prefacere), despre care a vorbit Pavel în

epistola sa către Romani, când îi chema pe aceștia să-și asume o preferință deplină prin înnoirea duhului lor (Romani 12, 2; II Corinteni 3, 18)".

Cunoscuta și apreciată colaboratoare a facultății noastre, Doamna Profesor Felicia Dumas a susținut referatul *Despre predarea limbii franceze la Facultatea de Teologie Ortodoxă: obiective specifice și competențe specializate pentru o educație religioasă*. În prezentarea sa autorul abordează, mai întâi, „franceza pentru teologii ortodocși: obiective specifice și competențe specializate”. În viziunea domniei sale „un profesor care își exprimă opțiunea de a ține ore de limba franceză într-o facultate de teologie ortodoxă trebuie să fie absolut conștient de faptul că trebuie să dobândească... competențe specializate în acest sens, cu scopul de a putea construi și în rândul studenților săi competențe similare, de franceză specializată, utilizată – rostită, vorbită și scrisă – în mediile ortodoxe din Franța, în conferințe, dar mai ales în texte liturgice, teologice sau de spiritualitate ortodoxă în sens larg”. Mai departe, doamna profesor subliniază că pentru un profesor care predă limba franceză la teologie este extrem de important contactul cu Ortodoxia din Franța. Aceasta îi permite profesorului de limba franceză de la Facultatea de Teologie să constate amploarea dezvoltării spiritualității ortodoxe în Franța, în zilele noastre, manifestată prin sporirea numărului de parohii și chiar de mănăstiri (la ora actuală existând mai bine de douăzeci de comunități monahale francofone, cu slujire majoritară în limba franceză), unde se întâlnesc tot mai mulți francezi convertiți, cât și prin numărul tot mai însemnat de apariții editoriale cu specific ortodox, de spiritualitate sau de teologie, redactate sau traduse în franceză din alte limbi (în general, tradițional ortodoxe). Acest fenomen îmbucurător îl face să conștientizeze și nevoia de misiune pastorală și să acorde o și mai mare importanță abordării predării limbii franceze la Facultatea de Teologie ca limbă pentru obiective specifice, profesionale chiar”. În partea a doua a referatului, doamna Felicia Dumas prezintă „exemple concrete de aplicare didactică a strategiilor profesorului de limbă franceză de exploatare a documentelor autentice cu specific creștin-ortodox, pe nivele de cunoaștere a limbii franceze (lectura în limba franceză, traducerea în limba română și apoi construirea de fraze și mini-compuneri (în franceză) pornind de la elemente lexicale din text a unor vieți de sfinți din Sinaxarul ortodox adaptat în limba franceză de

părintele Macarie Simonopetritul, unul dintre cele mai apreciate și mai complete la ora actuală etc.”.

Secțiunea a III-a, **Teologie și Pedagogie – provocări contemporane**, este deschisă de referatul unui mai vechi prieten al facultății noastre, Grigorios-Tilemachos Stamkopoulos. Sfinția sa a reprezentat Facultatea de Teologie Ortodoxă din Tesalonic (Academia Eclesiastică) al cărui coordonator este. Preacucernicia sa a vorbit despre *Viitorul învățământului teologic: provocări și perspective*.

În debutul referatului, părintele profesor precizează că intervenția sa „se axează pe educația teologică și viitorul ei în secolul XXI”, aceasta pentru că, „una dintre întrebările pe care le pune societatea este de ce avem nevoie de educația clasică, inclusiv cea teologică, într-un context preocupat mai ales de afaceri și marketing, unde economia, tehnologia și informația ocupă cel mai important rol”. „Pe de altă parte, afirmă autorul, studiile clasice și educația teologică și eclesiastică ortodoxă trebuie să ofere ceva tradițional și modern, ceva ce dintr-un anumit punct de vedere are o relație normală cu societatea, iar pe de altă parte oferă oamenilor liniște și stabilitate”. În continuare, părintele profesor subliniază că preotul de astăzi trebuie să dețină atât o bună pregătire teologică, cât și una „științifică”, complementară, pentru a răspunde problematicilor complexe de astăzi: „mai întâi toți preoții ortodocși de astăzi trebuie să aibă o bună cunoaștere a tradiției ortodoxe și a teologiei, în conformitate cu Părinți Bisericii. Uneori se va lovi de diferite probleme: psihologice, financiare, filosofice, bioetice. El trebuie să ofere și sfaturi duhovnicești, dar să se ocupe și de latura filantropică, socială a parohiei sale. De asemenea, trebuie să răspundă noilor provocări ale descoperirilor științifice”. Plecând de la constatarea acestei realități, autorul vine și cu o serie de propuneri concrete: „aceasta presupune dezvoltarea unei noi *curricule* care să găsească un echilibru între cursuri legate de grija față de societate și cele teologice. Alți doi factori ce trebuie luați în seamă sunt globalizarea studiilor teologice ce cuprinde mobilitățile internaționale și programele de schimb de studenți. Al doilea factor, la fel de important, este cel al calității. Școlile teologice ar trebui să aibă o politică pentru asigurarea calității și a standardelor programelor”.

Facultatea de Teologie Ortodoxă a Universității din București a fost reprezentată la simpozionul facultății noastre de cunoscutul cadru didactic, și nu doar, Laurențiu Tănase. Cu o bogată și diversă experiență,

lectorul universitar dr. Laurențiu Tănase a susținut referatul cu tema *Educație religioasă și responsabilitate socială-comportamente și tendințe contemporane*.

Tratând despre educația religioasă în societatea contemporană românească, autorul analizează o serie de provocări la adresa învățământului religios, relevând că acesta se desfășoară între nevoia de a lucra în sensul atingerii obiectivelor sale și responsabilitatea socială. În demersul său, profesorul Laurențiu Tănase adresează și analizează o serie de întrebări cheie: care sunt aspectele care pot influența performanțele învățământului religios și cum poate fi acesta îmbunătățit, de ce comportamentul tinerelor generații se situează în opoziție cu așteptările sociale specifice, cum modelează modelele comportamentale impuse de o realitate marcată de o competiție informațională, de „infobezitate” și rețele informaționale ș.a.

La simpozionul tradițional al facultății noastre a participat și un teolog romano-catolic din Iași, părintele decan Emil Dumea. Sfinția sa a susținut referatul *Rolul Bisericii și al Universității în lumea contemporană*. În debutul referatului, autorul precizând că „în epoca medievală, primele universități din zona Vest-europeană au fost înființate de Biserică, a cărei misiune este să mărturisească adevărul divin revelat în creație și în Biblie, afirmă că din acest motiv „încă de la început, Biserica și universitatea au fost unite de o misiune și o responsabilitate comună”. Cu toate acestea, susține autorul, „Biserica și universitatea nu sunt una și aceeași; sunt diferite și sunt chiar instituții distincte”. Mai departe autorul afirmă că „misiunea de slujire a adevărului întâmpină astăzi multe provocări. Diferitele curente de gândire dezvoltate de-a lungul timpului au marcat societatea modernă și culturile noastre în diferite forme și la diferite niveluri. Biserica și teologia au intrat în contact cu astfel de sisteme în diverse contexte. Neo-marxismul, raționalismul, pluralismul și relativismul, printre altele, au jucat un rol major în formarea modului nostru de gândire”. În final, autorul susține că Biserica și instituțiile academice nu mai sunt antitetice sau adverse precum s-a întâmplat în timpul iluminismului, când instituția Bisericii părea să fie inamicul gândirii libere. În situația actuală, Biserica și instituțiile academice, în special universitățile catolice, sunt aliate. Atât Biserica, cât și instituțiile academice doresc să fie pace în lume”. Concluzia referentului este tranșantă: „Biserica are nevoie de universități precum și universitățile au nevoie de Biserică”.

Domnișoara profesor Carmen Maria Bolocan, titulară a facultății noastre, a prezentat referatul cu titlul *Competențele profesorului de religie în procesul de predare-învățare-evaluare, în context contemporan*. Specialist în metodică, autoarea a elaborat referatul în trei puncte principale, cum sunt formulate și în titlu: competențele profesorului de religie în procesele de predare, de învățare și de evaluare a Religiei. În finalul referatului, autoarea afirmă că „omul de la catedră” la ora de instruire religioasă nu este un profesor, ci un model formativ al „prietenilor săi”, elevii, el având menirea de a transmite acestora din urmă dragostea de semeni și, implicit, de Dumnezeu, însă acest lucru se întâmplă numai prin iubire, și nu prin forță”.

Din partea Facultății „Andrei Șaguna” a Universității „Lucian Blaga” din Sibiu a mai participat la simpozionul facultății noastre și P.C. Pr. Conferențiar dr. Constantin Valer Necula. Specialist în Omiletică și Catehetică, părintele profesor a vorbit despre *Educabilitatea religioasă a omului contemporan. Direcții în Catehetica modernă*. După fireasca introducere în care autorul se referă la statutul Cateheticii astăzi, având în vedere predarea Religiei în școli, pe de o parte, dar și programele desfășurate în Patriarhia Română („Hristos împărtășit copiilor” și „Alege școala!”), pe de altă parte, dezvoltă un capitol al referatului său intitulat „Hristos, motivația educației”. Concluzia acestui capitol este clară: „Dinaintea activismului educațional al unui umanism ateu, Biserica are de opus umanismul său pedagogic fundamentat în Iisus Hristos”. Un alt capitol abordat de autor este „Soluțiile cateheticii moderne – considerații primare”. O idee forte a acestui capitol este cea potrivit căreia: „riscul major al cercetătorului modern este ca nu cumva, mereu concentrat pe sisteme, culturi ori metode, să uiți de copil. Ca și cum el, subiect și predicat unic al educației, ar fi ultima bornă de raportare nu cea dintâi și cea mai importantă”. Autorul subliniază, de asemenea, și importanța familiei în actul educației, afirmând că „pentru creștinismul vremii cei șapte ani de acasă nu erau simplă metaforă educațională ci un mod de a pregăti copilul pentru Împărăția lui Dumnezeu”. Pentru a fi mai convingător în expunerea sa, autorul citează pe unii dintre cei mai de seamă Sfinți Părinți care au avut fundamentale contribuții în domeniul educației (Sf. Ioan Gură de Aur, Sf. Grigore de Nyssa, Sf. Chiril al Alexandriei).

Părintele conferențiar dr. Dan Sandu, din cadrul facultății noastre, a susținut referatul „Cultul” culturii – o exigență în formarea catehetică ortodoxă. În introducerea referatului, părintele profesor, vorbind despre cultură, a făcut anumite precizări de ordin lingvistic și de conținut. Între altele, autorul a afirmat: „cultura este mai mult decât istorie, artă, filosofie, lingvistică sau orice manifestări umaniste: cultura trebuie să fie, pentru creștin, exprimarea văzută a nevoii de infinit, intrinsecă sufletului uman, răspunsul lui Dumnezeu la strigarea omului: „Doamne, dacă ești Tu, poruncește să vin la Tine pe apă!” (Matei 14, 28). În viziunea profesorului Teodor M. Popescu, „principiul cultural al creștinismului este de ordin moral”. „O definiție mai „ortodoxă” a culturii, afirmă autorul, o găsim la Arhiepiscopul Anastasios Yanoulatos, al Albaniei, care definește cultura drept „victoria umanului asupra aspectelor întunecate ale umanității și societății, transcenderea existenței preponderent biologice a umanității. Este actul conștient al rasei umane de a defini și reglementa propria viață în mediul fizic dat”. În urma unei temeinice analize a relației dintre cultură și cult, autorul a făcut o esențială concluzie: „educația fără un suport moral nu poate salva omenirea... Istoria a demonstrat că nimic nu poate înlocui religia ca factor fundamental la (re)construirea morală și spirituală a unei societăți”. Nevoia unui „cult” al culturii este mai necesar astăzi decât oricând, întrucât, afirmă autorul, „trăim într-o societate care, în mod paradoxal, este suprainformată în domeniul tehnologic, dar confuză și neinformată îndeajuns pe plan religios și cultural”.

Din partea Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj la simpozionul organizat de facultatea noastră a participat P.C. Pr. As. Liviu Vidican-Manci, sfinția sa susținând referatul *Provocările catehetului în fața digital natives*. Plecând de la constatarea unei „crize educaționale care pare fără ieșire, cauzată de mai mulți factori, printre care și blocajul generațional”, autorul subliniază că atât Școala este provocată, cât și Biserica, cea din urmă din perspectiva catehezei. Și aceasta mai cu seamă în noul context determinat de „generația digitală”, când catehetul este obligat să analizeze și să adapteze strategiile și programele catehetice. În demersul său, autorul se folosește de rezultatele unor autori cu mare autoritate în domeniu, între care cel care a creat sintagma „generația digitală”, americanul Marc Prensky. Acesta susține (în 2001) că potrivit unor cercetări efectuate în SUA, „nativii digitali înregistrează

mai puțin de 5000 de ore citind, peste 10.000 jucându-se pe video games și nu mai puțin de 20.000 de ore la TV. Mai mult decât atât, „studenții gândesc și procesează informația fundamental diferit de predecesorii lor”, ceea ce, în viziunea sa de catehet, trebuie să determine o regândire a lucrării catehetului, sub aspectul metodologic. După ce menționează cele șase caracteristici ale generației digitale identificate de cercetătorul Douglas Rushkoff în 1999 și cele opt dominante ale aceleiași generații puse în circulație de Don Tapscott, autorul concluzionează „necesitatea adecvării metodelor catehetice și, nu mai puțin, a limbajului la condițiile de azi. O diagnoză corectă a mediului și a resursei umane, respectiv a credincioșilor, a așteptărilor acestora și a mutațiilor culturale înregistrate în ultimii 25 de ani se impun. Catehetului de astăzi nu i se cere să aibă doar cunoștințe de Tehnologia Informației și Comunicării, ci să cunoască efectul folosirii acestora. Mai mult decât oricând cuvântul și imaginea puse împreună contează”.

Și specializarea Artă Sacră a facultății a fost, de asemenea, implicată în lucrările simpozionului prin prezența și referatele mai multor cadre didactice, însă, în mod specific, prin organizarea unei Expoziții de icoane, panouri murale, miniaturi, icoane restaurate și carte restaurată, toate puse sub genericul *Arta sacră – o educație artistică vizuală*. Cel dintâi referat din partea acestei specializări a fost susținut de doamna profesor univ. Nicoleta Melniciuc-Puică. Referatul domniei sale s-a intitulat *The Parchment as Material Support for Miniatures in Moldova. Tradition and Continuity (Pergamentul ca material suport pentru miniatură în Moldova. Tradiție și continuitate)*. În referatul susținut, doamna profesor a menționat că în Moldova medievală, cărțile adesea au fost scrise pe pergament, împodobite, uneori, cu elemente decorative. Deși decorațiile manuscriselor slavo-române din secolele al XIII-lea și al XIV-lea sunt puține, în următoarele două secole arta miniaturii a înflorit, îndeosebi în Moldova, unde se cristalizează un stil autohton, având ca centre de dezvoltare mănăstirile Putna și Neamț; ulterior se dezvoltă o miniatură originală, creată de mitropolitul Anastasie Crimca. Câteva manuscrise miniate medievale valoroase pe pergament se păstrează în muzeele laice și mănăstirești din țara noastră, dovadă a faptului că miniatura constituie una dintre manifestările cele mai splendide ale spiritualității românești. Din păcate, unele dintre aceste capodopere ale înaintașilor noștri sunt, sperăm vremelnic, mândria muzeelor altor

popoare”. Dintre acestea autoarea menționează *Tetraevangheliarul slavon* de la Mănăstirea Bistrița (?) din 1502 și *Apostolul* (*Codex slavicus* 6) datat în anul 1610, al mitropolitului Anastasie Crimca, ambele păstrate la Biblioteca Națională a Austriei din Viena. Spre finalul referatului, doamna Melniciuc, ostenitoare de nădejde a specializării Artă Sacră din cadrul facultății noastre, afirmă că prin atenția deosebită pe care o acordă formării noilor generații de miniaturiști, specializarea Artă sacră de la Facultatea de Teologie Ortodoxă din Iași contribuie la păstrarea artei miniaturii moldovenești originale.

Din partea aceleiași specializări au susținut un referat și profesorii Georgeta Merișor Dominte, Stelian Onica și Bogdan Cojocă. Referatul celor amintiți a purtat titlul *Creație și restaurare sau despre educație artistică-vizuală în sens religios*. În referatul elaborat, autorii de mai sus afirmă că „fără un aport artistic-vizual creștinătatea nu ar avea iconografie! Prin imagini, ființa umană receptează procentul cel mai ridicat de informații (în jur de 90%)”. Mai departe, ei subliniază că icoanele sunt „un factor esențial și în educația religioasă”. Prin realizările prezentului, puntea care se formează între trecut și viitor se constituie nu numai ca o continuitate, ci și o revigorare a creativității și restaurării valorilor artistice vizuale. În viziunea lor, prin Arta Sacră se pot recupera eficient sensuri benefice și repara acele degradări instaurate în viziunile omenești. Imaginile produse au făcut și fac cunoscute prin eforturile „zugravilor de subțire” nu numai perceptive religioase, ci și modalități artistice-vizuale de transmitere a lor. Printre exemplele care revigorează tradiția în contemporaneitate se înscriu în primul rând cele care formează și apoi includ pe artiștii iconografi și restauratori de bunuri patrimoniale. Astfel, studenți și absolvenți, inclusiv cadre didactice de la secția Artă Sacră a Facultății de Teologie Ortodoxă, Universitatea „Al.I. Cuza”, duc mai departe învățătura de credință creștină, mărturisind-o în jur prin proprii strădanii de formare și dezvoltare profesională, ca și direct-educative (în școli primare și gimnaziale, seminarii, învățământ superior, fundații ș.a.), cât și prin cele iconografice-creative (picturi murale, icoane, ilustrații, miniaturi ș.a.), precum și de conservare-restaurare patrimonială.

Doamna Marina Vraciu de la Facultatea de Litere a Universității „Al.I. Cuza” a susținut referatul intitulat *„Icoane vechi și noi”: secolul al XVII-lea rus în viziunea lui Leonid Uspensky (Teologia icoanei)*. În referatul său, doamna profesoară afirmă, chiar în deschidere, că „în epoci

de tranziție, în general, disputele ideologice au implicat formele de reprezentare iconografică. În lucrarea sa consacrată icoanei ruse, Leonid A. Uspensky (1902-1987) include câteva capitole despre relația dintre autoritatea administrativ-ecclesială și practica artistică a ico-narilor/zugravilor. Comentariile, corecțiile și îndrumările articulate în situațiile respective se impuneau deoarece, după cum formulase înaintea lui L. Uspensky și E.N. Trubețkoi, preluând ideile canonice, „icoana reprezintă o teologie în imagini” și „învățătura săracului”. Ideea legăturii dintre cele două centre de forță, Statul și Biserica, pe de o parte, și formele de expresie artistice individuale, pe de alta, în Rusia, este expusă de Uspensky în câteva capitole ce lipsesc din varianta românească a acestei lucrări. Astfel, în capitolele respective (XIII-XV), teologul rus discută evenimentele și prezintă documente având reper-cursiuni directe asupra formelor de expresie artistică: *Soboarele de la Moscova din secolul al XVI-lea și rolul acestora în arta ecclesială; Stoglav; So-borul de la 1553-1554. Dosarul diacului Viskovatii; Arta secolului al XVII-lea. Desprinderea și îndepărtarea de imaginea ecclesială și Marele Sobor de la Mos-cova și chipul lui Dumnezeu Tatăl*). În versiunea românească, cartea continuă cu alte trei capitole, culminând cu întrebarea *În drum spre o unitate*.

Având în vedere că la lucrările simpozionului organizat de fa-cultatea noastră au participat și oaspeți din afara țării, am conside-rat benefic publicarea referatelor lor în limbile în care le-au susținut. Pe lângă contribuțiile oaspeților, mai sunt publicate și alte câteva re-ferate în limba engleză pentru ca aspecte sau contribuții ale teologiei ortodoxe românești să fie cunoscute și în afara țării. În acest mod spe-răm ca folosul lucrărilor simpozionului organizat la Facultatea de Teo-logie Ortodoxă din Iași să fie, pe cât posibil, mai mare.

Ne dorim, de asemenea, cum afirmam și în partea de început a cuvântului introductiv de față, ca lucrările simpozionului nostru *să fie un imbold atât pentru cadrele didactice ale facultății, ca temă de cerce-tare și pe viitor, cât și pentru studenții facultății, ca temă de reflecție, pen-tru ca rodul osteneților din facultate să fie unul cu folos pentru misiunea învățăătorească a Bisericii*.

Apariția volumului de față, pe lângă bucuria unei lucrări duse la capăt, dar care se dorește să fie și un nou început, *în sensul înnoirii învățământului teologic*, ne oferă plăcutul prilej de a exprima aleasă

gratitudine față de cei care, în diferite moduri, au contribuit la organizarea și desfășurarea simpozionului, precum și la publicarea volumului de față. Mulțumim, cu aleasă recunoștință, mai întâi, Înaltpreasfințitului Părinte Teofan, Arhiepiscopul Iașilor și Mitropolitul Moldovei și Bucovinei, pentru sprijinul acordat organizării și desfășurării simpozionului, pentru cuvântul rostit în deschiderea lucrărilor lui, precum și pentru binecuvântarea publicării acestui volum. Respectuoase și sincere mulțumiri aducem și ostenitorilor Editurii „Doxologia” a Centrului eparhial Iași, pentru publicarea lucrărilor simpozionului.

Mulțumind organizatorilor, susținătorilor, participanților și ostenitorilor, dorim, cu ajutorul lui Dumnezeu, ca volumul de față să fie un nou impuls întru înnoirea lăuntrică a comunității Facultății noastre de teologie și spre înnoirea misiunii învățătorești a Bisericii.